

4. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://nabu.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Національної агенції з запобігання корупції [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://nazk.gov.ua/>.
6. Національна агенція з запобігання корупції. Законодавство. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://nazk.gov.ua/zakonodavstvo>.
7. Офіційний сайт Transparency International. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.transparency.org/>.
8. Офіційний сайт Transparency International Ukraine. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/>.
9. Офіційний сайт Prozorro – публічні закупівлі. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://prozorro.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Crime-related Resolutions and Decisions 1990 to 1999 (n.d.) United Nations Office on Drugs and Crime available at https://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/Resolutions_Decisions/Resolutions_1990-1999.html#1997 (access February 02, 2017).
2. United Nations Information Service (2010). United Nations Congresses on Crime Prevention and Criminal Justice 1955-2010. Available at http://www.un.org/en/conf/crimecongress2010/pdf/55years_ebook.pdf (access February 02, 2017).
3. Declarations and Conventions Contained in GA Resolutions (n.d.) United Nations. Available at http://www.un.org/documents/instruments/docs_en.asp (access February 02, 2017).
4. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. Available at <https://nabu.gov.ua/> (access February 02, 2017).
5. National Agency on Corruption Prevention. Available at <https://nazk.gov.ua/> (access February 03, 2017).
6. National Agency on Corruption Prevention. Law. Available at <https://nazk.gov.ua/zakonodavstvo> (access February 03, 2017).
7. Transparency International. Available at <https://www.transparency.org/> (access February 01, 2017).
8. Transparency International Ukraine. Available at <http://ti-ukraine.org/> (access February 01, 2017).
9. Prozorro – public procurement system. Available at <https://prozorro.gov.ua/> (access February 02, 2017).

УДК 330.11

ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЙ НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, ЗАГРОЗА ТА РИЗИК У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Лубенець І.О., викладач

*Запорізький національний університет
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

lubenec@ukr.net

Сучасний період розвитку ринкових відносин в Україні характеризується лібералізацією зовнішньо-економічних зв'язків, посиленням впливу зовнішнього середовища на вітчизняні підприємства і, як наслідок, загостренням конкурентної боротьби між ними. Будь-яке підприємство, яке займає певну нішу в ринковому середовищі, постійно перебуває в ситуації стійкої невизначеності і непередбачуваності можливих змін як в умовах, так і в обставинах. Зазвичай підприємство намагається адаптуватися до реалій невизначеності бізнес-середовища. Якщо підприємство не може адекватно і ефективно відреагувати на зовнішні впливи, особливо екстремального характеру, воно неминуче вступає в суперечність з навколишнім бізнес-середовищем. За цих умов багато українських підприємств втрачають ринки збуту, погіршується їхній фінансовий стан, а деякі закінчують банкрутством. Це зумовлює необхідність пошуку нового підходу до вирішення проблем економічної безпеки

підприємств. Ґрунтовне переосмислення взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем додасть нові можливості вирішенню проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства. Це зумовлено тим, що з подальшим збільшенням рівня конкуренції економічна безпека підприємства набуває особливої ваги і стає одним із чинників економічного розвитку підприємства. Усе це дає підстави для більш ретельного розгляду зовнішніх та внутрішніх чинників, які впливають на підприємство і несуть найбільшу загрозу для його діяльності. На жаль, у більшості науково-методологічних розробок для забезпечення економічної безпеки підприємства проглядається несформованість поняттєвого апарату, або грубі логічні помилки, що обумовлюються побутовими уявами про функціонування фірми та досягнення її безпеки. Тому в статті розглядаються теоретичні проблеми, які пов'язані з невизначеністю бізнес-середовища підприємства. Обґрунтовується теза, що мінімізація ризиків і забезпечення економічної безпеки є органічною часткою теорії фірми. Пропонується позитивне трактування невизначеності, ризику та загроз. Визначені джерела, причини виникнення, форми прояву, суб'єкти та об'єкти загроз діяльності підприємства. Зроблена спроба несуперечливо пов'язати між собою згадані вище явища.

Ключові слова: фірма, теорія фірми, бізнес-середовище, невизначеність, безпека, небезпека, захищеність, ризик, загроза, нелінійність бізнес-процесів.

ТРАКТОВКА СУЩНОСТІ КАТЕГОРИЙ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТЬ, УГРОЗА И РИСК В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Лубенец И.А., преподаватель

*Запорожский национальный университет
Украина, 69600, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66*

Современный период развития рыночных отношений в Украине характеризуется либерализацией внешне-экономических связей, усилением влияния внешней среды на отечественные предприятия и, как следствие, обострением конкурентной борьбы между ними. Любое предприятие, занимая определенную нишу в рыночной среде, постоянно находится в ситуации устойчивой неопределенности и непредсказуемости возможных изменений как в условиях, так и в обстоятельствах. Обычно предприятие пытается адаптироваться к реалиям неопределенности бизнес-среды. Если предприятие не может адекватно и эффективно отреагировать на внешние воздействия, особенно экстремального характера, оно неизбежно вступает в противоречие с окружающей бизнес-средой. В этих условиях многие украинские предприятия теряют рынки сбыта, ухудшается их финансовое состояние, а некоторые заканчивают банкротством. Это обуславливает необходимость поиска нового подхода к решению проблем экономической безопасности предприятий. Основательное переосмысление взаимодействия предприятия с внешней средой добавит новые возможности решению проблемы обеспечения экономической безопасности предприятия. Это обусловлено тем, что с дальнейшим увеличением уровня конкуренции, экономическая безопасность предприятия приобретает особую важность и становится одним из факторов экономического развития предприятия. Все это дает основания для более тщательного рассмотрения внешних и внутренних факторов, влияющих на предприятие и являющиеся наибольшей угрозой для его деятельности. К сожалению, в большинстве научно-методологических разработок для обеспечения экономической безопасности предприятия просматривается несформированность понятийного аппарата или грубые логические ошибки, обусловленные бытовыми представлениями о функционировании фирмы и достижении ее безопасности. Поэтому в статье рассматриваются теоретические проблемы, связанные с неопределенностью бизнес-среды предприятия. Обосновывается тезис, что минимизация рисков и обеспечение экономической безопасности является органической частью теории фирмы. Предлагается положительная трактовка неопределенности, риска и угроз. Определены источники, причины возникновения, формы проявления, субъекты и объекты угроз деятельности предприятия. Предпринята попытка непротиворечиво связать между собой указанные выше явления.

Ключевые слова: фирма, теория фирмы, бизнес-среда, неопределенность, безопасность, опасность, защищенность, риск, угроза, нелінійність бізнес-процесів.

THE INTERPRETATION OF THE ESSENCE OF UNCERTAINTY, DANGER AND RISK CATEGORIES IN THE CONTEXT OF ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY

Lubenets I.O., teacher

*Zaporizhzhya National University
Ukraine, 69600, Zaporizhzhya, Zhukovsky str., 66*

The current period of market relations development in Ukraine is characterized by the liberalization of foreign economic relations, the increasing influence of the external environment on domestic enterprises and as a result, competition between them. Any enterprise occupying a niche in the market environment constantly faces persistent uncertainty and unpredictability of possible changes amid conditions and circumstances. Typically, an enterprise is trying to adapt to the realities of uncertain business environment. If enterprise can not adequately and effectively react to external influences, especially extreme ones it inevitably comes into conflict with the business environment. Under these conditions, many Ukrainian companies are losing markets, worsening their financial situation, and some end up

their activity with bankruptcy. This causes need to find a new approach to solve the problems of economic security. Thorough rethinking of enterprise's interaction with its external environment adds new features to the problem of ensuring economic security. This is caused by the further increase in competition. Economic security is particularly important for the enterprise and is one of the enterprise's factors of economic development. All this provides thorough review of internal and external factors affecting the company and cause the greatest threat to its activities. Unfortunately, most scientific and methodological works about ensurance of economic security have aborted conceptual apparatus, or rough logical errors caused by everyday views on enterprise's functioning and security level achievement. Therefore, the article discusses theoretical issues related to the uncertainty of the enterprise's business environment. The thesis about risks minimization and economic security insurance as an organic particle of the firm theory is substantiated. Positive definition of uncertainties, risks and threats are proposed. Sources, reasons, manifestations, subjects and objects of threats to the enterprise are identified. The attempt to link together consistently above-mentioned phenomena is made.

Key words: firm, theory of the firm, business environment, uncertainty, security, risk, security risk, threat, nonlinearity of business processes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний період розвитку ринкових відносин в Україні характеризується лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків, посиленням впливу зовнішнього середовища на вітчизняні підприємства і, як наслідок, загостренням конкурентної боротьби між ними.

За цих умов у багатьох українських підприємств втрачаються ринки збуту, погіршується фінансовий стан, а деякі закінчують банкрутством. Це зумовлює необхідність нового підходу до вирішення проблем економічної безпеки підприємств.

Будь-яке підприємство, займаючи певну нішу в ринковому середовищі, постійно перебуває в ситуації стійкої невизначеності і непередбачуваності можливих змін в умовах, обставинах, чи подіях. Підприємство намагається адаптуватися до реалій невизначеності бізнес-середовища.

Якщо підприємство не може адекватно і ефективно реагувати на зовнішні впливи, особливо екстремального характеру, воно неминуче вступає в суперечність з навколишнім бізнес-середовищем. Внаслідок таких подій підприємство може не досягнути бажаних результатів, або може отримати такі обставини, що унеможливають функціонування підприємства.

Тому ґрунтовне переосмислення взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем надасть нових можливостей вирішенню проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства, бо з розвитком ринкових відносин, з подальшим збільшенням рівня конкуренції економічна безпека підприємства набуває особливої вагомості і стає одним із чинників економічного розвитку підприємства.

Усе це дає підстави для більш ретельного розгляду проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства, визначати зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на підприємство і становлять найбільшу загрозу для його діяльності.

Іншим мотивом, що спонукає до більш ретельного розгляду проблем взаємодії підприємства і бізнес-середовища, є той факт, що в більшості науково-методологічних розробок для забезпечення економічної безпеки підприємства проглядається несформованість понятійного апарату, або ж грубі логічні помилки, що обумовлюються побутовими уявами про функціонування фірми та досягнення її безпеки.

З огляду на важливість того факту, що наша уява стосовно економічної безпеки підприємства, значною мірою залежить від нашого розуміння, що таке фірма і як вона взаємодіє з бізнес-середовищем. Тоді логічно постає питання, як фірма пов'язана з невизначеністю середовища, у якому діє, з небезпеками, загрозами та ризиками, на які наражається в процесі свого функціонування. Тому в цій роботі зроблена спроба несуперечливо пов'язати між собою згадані вище явища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Протягом усієї історії людства невизначеність виступає загальносистемною і жорсткою обмежувальною умовою господарської діяльності економічних суб'єктів, а ризик – її невід'ємною об'єктивною характеристикою. Тоді економічна безпека є цільовою установкою людей або підприємств.

Виявлення і вивчення небезпек, загроз і ризиків, які супроводжують діяльність підприємств, стає одним із напрямів економічних досліджень, а тому проблема економічної безпеки поступово займає важливе місце в теорії фірми. Але сучасні досягнення інституційної та еволюційної економіки диктують нам необхідність скорегувати методологічний апарат економічної безпеки підприємства для ще ґрунтовнішого її вивчення.

Важливим пунктом формування теорії безпеки фірми можна умовно вважати дослідження Ф. Найта «Ризик, невизначеність і прибуток» (1921 р.). Згідно з його концепцією, всі суб'єкти підприємництва здійснюють свою діяльність «у світі, схильному до змін, в царстві невизначеності» [1, с. 195]. Невизначеність являє собою фундаментальний атрибут господарської реальності, тому «якщо ми хочемо зрозуміти функціонування економічної системи, ми повинні осмислити суть і значення фактора невизначеності» [1, с. 195].

Для позначення невизначеності, яку можливо виміряти, і «справжньої» невизначеності Ф. Найт запропонував використовувати поняття «ризик» і «невизначеність». У такій інтерпретації ризик є оціненою ймовірністю різних результатів діяльності. А невизначеність не піддається ймовірнісній оцінці «з тієї причини, що ситуація, з якою доводиться мати справу, досить унікальна, і не має можливості сформулювати будь-яку групу випадків» [1, с. 226].

З часом, незважаючи на термінологічні модифікації, в економічній літературі укорінилася ключова теза Ф. Найта: найважливіше завдання підприємництва пов'язана з трансформацією невизначеності в ризики і вироблення способів їх мінімізації.

Інший економіст – Й. Шумпетер додатково обґрунтував системний зв'язок фірми і ризику [2, с. 58]. Ризик в інтерпретації Шумпетера постає невід'ємним атрибутом підприємництва і ключовою умовою отримання прибутку, тому вивчення ризику поширилося на всі види підприємництва. Але теоретичні аспекти економічного ризику представниками як класичної, так і неокласичної політекономії розглядалися вкрай фрагментарно і переважно в межах теорії прибутку.

Через домінування неокласичної парадигми ідеї Ф. Найта і Й. Шумпетера ще довгий час залишалися на периферії мікроекономічних досліджень.

Оскільки ризик є невід'ємним атрибутом підприємництва, то і економічна безпека є органічною складовою предмета теорії фірми.

Інший погляд на ризики і економічну безпеку фірми став можливим з інтенсивним розвитком інституційного та еволюційного підходів в економічній науці. Інституціоналісти піддали жорсткій критиці неокласичну модель фірми як «чорного ящика», описаного виробничою функцією Кобба-Дугласа. Особлива увага була спрямована на «суб'єктивний ризик», включаючи ухилання і опортунізм агентів [3, с. 250-254].

Важливу роль у розвитку досліджень економічного ризику відіграє обґрунтування концепції обмеженої раціональності агентів. Вона обумовлює неминучі помилки, прорахунки, неправильні рішення, які також є загрозами для фірми. Це дозволило поставити під сумнів концепцію досконалої раціональності індивідів. Еволюційна теорія також «підкреслює неминучість помилкових рішень у світі, де панує невизначеність» [4, с. 280].

Прихильники еволюційної теорії пов'язують ризик опортунізму переважно з витоком носіїв ексклюзивних знань і компетенцій, інвестованих фірмою. Фірми при цьому розглядаються не стільки як «пучки» контрактів, а як сховища специфічних технологій і знань. При цьому поняття «невизначеність», «ризик», «небезпека» і «загроза» змістовно близькі, але не тотожні і тому вимагають більш чітких визначень і розуміння логіки їх взаємозв'язку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Невизначеність – вихідний пункт розгортання системи категорій, що описують економічну безпеку фірми. Невизначеність – це невід'ємна характеристика зовнішнього і внутрішнього середовища фірми. Вона перебуває за межами пізнавальних можливостей господарюючих суб'єктів.

Невизначеність найбільш часто розуміється як ситуація, коли повністю або частково відсутня інформація про можливі стани і зміни зовнішнього середовища. Тому «... в період

невизначеності помилково вважати, що майбутнє можна передбачити з якою-небудь розумною вірогідністю» [5, с. 41].

Найт, своєю чергою, зазначав, що «майбутня ситуація, на яку орієнтуються наші дії, залежить від поведінки незліченної кількості об'єктів, на неї впливає стільки факторів, що немає сенсу робити будь-які реальні зусилля, щоб всі їх врахувати, а тим більше оцінити і підсумувати значущість кожного з них в окремо» [1, с. 205]. Це дало підстави заявити, що бізнес завжди діє «в царстві невизначеності» [1, с. 195].

Але прихильники синергетичного підходу вважають, що невизначеність середовища «... призводить до збільшення варіантів майбутнього розвитку. Посилення нелінійності середовища розширює спектр можливостей» [6, с. 77]. А Локк і Хухцемайер формулюють так: «Невизначеність породжує перспективи» [7, с. 167].

З позиції еволюційного підходу ситуація повної визначеності практично недосяжна. У реальності момент розвитку замінюється новою невизначеністю. Ситуація невизначеності означає, що ми можемо прорахувати безліч можливих результатів, але не в змозі кількісно оцінити їх ймовірність. Тобто «невизначеність – це якісне сприйняття впливу середовища на проект та компанію» [8, с. 103]. Причиною перманентної невизначеності є безперервність і нерівномірність еволюції зовнішнього середовища, тому «елементи невизначеності притаманні практично всім господарським ситуаціям» [9, с. 30].

У процесі освоєння фірмою зовнішнього середовища невизначеність перетворюється на визначеність, із зовнішнього – на внутрішній фактор і справляє визначальний вплив на підтримання сталості параметрів внутрішнього середовища господарського суб'єкта.

Що стосується ризику, то сьогодні єдиного підходу до визначення цього поняття не вироблено. Так, професор Васильців Т.Г. [10, с. 28-33] позиціонує поняття «ризик» та «загроза» як синоніми. Марущак С. М. визначає ризик як загрозу або небезпеку виникнення невдач у тій чи іншій діяльності [11]. Рагозін Ф. [12, с. 17] пояснює ризик як усвідомлену небезпеку виникнення в будь-якій системі небажаної події з певними в часі та просторі наслідками. За Вишнівською це «небезпека втрат, що випливають зі специфіки тих чи інших господарських операцій» [13, с. 59].

Є.Ковалевський вважає, що інтерпретація ризику як небезпеки є методологічною помилкою, оскільки змішує причину (небезпечне явище) та її наслідок (ризик) [14, с. 24], тобто, ризик науковець визначає наслідком небезпеки.

А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк [15] визначають ризик як усвідомлену можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей через випадкові зміни умов економічної діяльності чи несприятливі обставини.

Г. П. Мойсеєнко та О.М. Марченко зосереджують увагу на твердженні, що «ризик» існує тільки тоді, коли є ситуація вибору, і трактують економічний ризик як об'єктивно-суб'єктивну категорію, що пов'язана з подоланням невизначеності й конфліктності в ситуації неминучого вибору та відображає міру досягнення очікуваного результату, відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих чинників [16, с. 31]. Тобто обов'язковими елементами ризику є необхідність прийняття рішення і наявність альтернативи.

На нашу думку, більш правильним є визначення М.І. Корольова [17, с. 57], який визначає ризик як ймовірність настання загрози. Тобто ризик є характеристикою ймовірності потенційно негативного розвитку подій щодо їх очікуваного тренда.

При взаємодії підприємства із бізнес-середовищем може виникнути організована акція зовнішніх суб'єктів по створенню загроз для підприємства. Тоді захист – це організована реакція підприємства на загрози від зовнішнього і внутрішнього середовища. У такому сенсі захист – це категорія, комплементарна загрози.

В.М. Ячменьова [18, с. 313] стверджує, що «загроза» є наслідком неконтрольованого збігу обставин, умов та подій зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової

економіки як реальність та безвихідні обставини. І.П. Мігус та С.М. Лаптев [19] визначають «загрозу» як певну подію, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання. Н.Й. Реверчук [20, с. 28-29] пояснює, що загроза – це реальна можливість дії навмисного чи ненавмисного характеру, яка порушує режим функціонування підприємства та призводить до фінансових втрат. Є.А. Олейніков визначає загрозу як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки «або сукупність умов і факторів, що створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів» [21, с. 10].

К. Горячева також вбачає взаємозв'язок між загрозою і небезпекою. При цьому вона стверджує, що загроза — ще одна форма небезпеки – небезпека на стадії переходу з можливості в дійсність [22, с. 66].

Узагальнюючи існуючі підходи, можна резюмувати, що загроза – це сфокусований у просторі і сконцентрований в часі негативний вплив на фірму, який здатний завдати неприйнятної збитку. Якщо ризик є ймовірністю настання загрози, то загроза виступає як різниця між параметрами середовища і фірми. Якщо ж динамічна рівновага фірми в середовищі не порушується зовнішнім впливом, то ніякої загрози немає.

Джерелом загроз у широкому сенсі є суперечність між елементами фірми як системи, або між фірмою і її зовнішнім середовищем. Але невідповідність фірми ринковому середовищу може стати результатом не тільки зовнішніх, а й внутрішніх негативних впливів. Наявність загроз і їх реалізація означає, що питомі витрати фірми вищі, ніж у конкурентів. Це приводить до падіння прибутковості фірми і втрати її конкурентних позицій.

Але якщо ризик є ймовірністю настання негативних подій, а загроза – це сфокусований у просторі і сконцентрований у часі негативний вплив на фірму, то в системі категорій явно існує пропущена ланка. На наш погляд, такою ланкою є категорія небезпеки.

Небезпека – зміст загрози, тоді загроза - конкретна форма прояву небезпеки. І тому некоректно ототожнювати, або вважати їх однорівневими поняттями, як вживають в повсякденному побуті. Що стосується ризиків, то вони відображають можливість або ймовірність реалізації загроз.

Гостева І. С. зазначає: « ... не кожна потенційна небезпека є загрозою. Прояв будь-якої небезпеки може з часом перетворитися на загрозу ... » [23].

Небезпека – це відносне поняття. Уся діяльність будь-якої фірми від її зародження до ліквідації характеризується мінливим рівнем небезпеки, оскільки підвищення рівня визначеності діяльності фірми паралельно супроводжується зниженням ступеня небезпеки. Безпека є умовним нулем за шкалою небезпеки. Ідеальною є така ситуація, коли силам середовища відповідають сили підприємства. Настає момент динамічної рівноваги їхніх потенціалів. Тому небезпека є відношенням адаптаційних можливостей фірми до сили впливів середовища.

Відповідно до запропонованої концепції ключовою є дихотомія «невизначеність - безпека». Невизначеність характеризує гранично низький рівень визначеності, будучи «точкою» її відліку, тоді як безпека – це близький до нуля ступінь небезпеки. Отже, невизначеність і безпека є пов'язаними парними категоріями.

ВИСНОВКИ

Отже, здійснений аналіз взаємозв'язку основних категорій дозволяє вирішити деякі важливі проблеми в економічній безпеці господарюючих суб'єктів. На нашу думку, ризик виступає характеристикою ймовірності здійснення загрози. Згідно з наведеною моделлю, небезпека виступає негативною стороною визначеності і змістом загроз, параметром яких є ризик. Таке чітке розмежування понять буде сприяти адекватному прийняттю управлінських рішень, щоб стабілізувати рівень економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Що стосується методологічних та теоретичних проблем економічного захисту фірми, то, з урахуванням наведеної концепції, вони потребують подальшої ґрунтовнішої розробки, тим більше, що ці питання відносяться до числа тих, які досить рідко аналізуються в економічній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Найт. — М. : Дело, 2003. — 360 с.
2. Шумпетер И. Капитализм, социализм и демократия / И. Шумпетер. — М. : Экономика, 1995. — 541 с.
3. Демсец Х. Еще раз о теории фирмы / Х. Демсец // Природа фирмы / Под ред. О. И. Уильямсона. — М. : Дело, 2001. — 360 с.
4. Уинтер С. Д. Теория Коуза и проблемы компетентности и корпорации / С. Д. Уинтер // Природа фирмы / Под ред. О. И. Уильямсона. — М. : Дело, 2001. — 360 с.
5. Уэлборн Р. Деловые партнерства: Как преуспеть в совместном бизнесе / Р. Уэлборн, В. Кастен. — М. : Вершина, 2004. — 384 с.
6. Князева Е. Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпо-миры / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. — СПб : Алетейя, 2002. — 320 с.
7. Локк К. Х. Прячься за риском из страха инноваций / К. Х. Локк // Управление рисками / Под ред. Д. Пикфорда. — М. : Вершина, 2004. — С. 155—182.
8. Теплова Т. Управление инвестиционным процессом компании в условиях неопределенности / Т. Теплова // Проблемы теории и практики управления. — 2006. — № 7. — С. 101—106.
9. Качалов Р. М. Управление хозяйственным риском / Р. М. Качалов. — М. : Наука, 2002. — 256 с.
10. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т. Г. Васильців. — Львів : Арал, 2008. — 384 с.
11. Марущак С. М. Комплексна оцінка ризику в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства / С. М. Марущак // Збірник ЧДУ ім. П. Могили «Наукові праці: Економіка». — 2006. — № 99. — С. 108—114.
12. Рагозин Ф. Оценка и картографирование опасности и риска от природных и техногенных процессов (теория и методология) / Ф. Рагозин // Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях. — 2008. — № 5. — С. 16—41.
13. Вишнівська Б. Методи мінімізації фінансових ризиків / Б. Вишнівська // Економіст. — 2007. — № 6. — С. 58-59.
14. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків / М. С. Клапків. — Тернопіль : Економічна думка, 2002. — 570 с.
15. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Львів : Львівська політехніка, 2005. — 714 с.
16. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: [навч. по-сіб.] / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. — Львів : ЛьвДУВС, 2011. — 380 с.
17. Королев М. И. Проблема безопасности в теории фирмы: развитие и противоречия / М. И. Королев // Вестник Волгоградского государственного университета. — 2012. — № 1. — С. 53—58.
18. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств: [монографія] / В. М. Ячменьова. — Сімферополь : Доля, 2007. — 523 с.
19. Мігус І. П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / І. П. Мігус, С. М. Лаптев // Ефективна економіка. — 2011. — № 12. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=liid=821>.
20. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н. Й. Реверчук. — Львів : ЛБІ НБУ, 2004. — 195 с.
21. Основы экономической безопасности: государство, регион, предприятие, личность / Под ред. Е. А. Олейникова. — М. : ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. — 278 с.
22. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 65—67.
23. Гостева І. С. Шкода як головна категорія небезпеки у предметній області безпекознавства / І. С. Гостева // Відповідальна економіка. — 2012. — Вип. 4. — С. 147—149.

REFERENCES

1. Knight F. H. Risk, neopredelennost i pribil [Risk, Uncertainty and Profit] / F. H. Najt. — Moscow: Delo, 2003. — 360 p.
2. Schumpeter J. A. Kapitalizm, sotcializm i demokratija [Capitalism, Socialism and Democracy] / J. A. Schumpeter. — Moscow: Ekonomika, 1995. — 541 p.
3. Demsec H. Esche raz o teorii firmi / H. Demsec // Priroda firmi [The nature of the firm] / ed. O. I. Wiljamsona. — Moscow: Delo, 2001. — 360 pp.

4. Uinter S. D. Teorija Koase i problemi kompetentnosti korporacii / S. D. Uinter // Priroda firmi [The nature of the firm]/ ed. O. I. Wiljamsona. Moscow: Delo, 2001. — 360 p.
5. Welborn R. Delovye partnerstva: Kak preuspet v sovmestnom biznese [Business Partnership: How to Succeed in the Joint Business] / R. Welborn and V. Kasten // Delovye partnerstva: Kak preuspet v sovmestnom biznese. — Moscow: Vershina, 2004. — 384 p.
6. Knjazeva E. N. Osnovaniya sinirgetiki. Regimy s obostreniem, samoorganizacii, tempomiry [Foundations of synergetics. The sharpening regimes, self-organization, tempo-world] / E. N. Knjazeva, S. P. Kurdumov. — SPb: Alteja, 2002. — 320 p.
7. Lokk K. H. Prjachas za riskom iz straha innovaciy [Hiding behind risk for fear of innovation] / K. H. Lokk // Upravlenie riskami / ed. D. Pikforda. — Moscow: Vershina, 2004. — pp. 155-182.
8. Teplova T Upravlenie investicionnim protcesom v uslovijah neopredelennosti [Management of the company's investment process under conditions of uncertainty] / T Teplova // Problemi teorii i praktiki epravlenija. — 2006. — №7. — pp. 101-106.
9. Kachalov P. M. Upravlenie hozjajstvenim riskom [Management of business risk] / P. M. Kachalov. — Moscow: Nauka, 2002. — 256 p.
10. Vasilciv T. G. Ekonomichna bezpeka pidpriemnitstva Ukraini: strategija ta mekhani-zmy zmitcennja: [monografija] [The economic security of Ukraine business: strategy and mechanisms for strengthening] / T. G. Vasilciv. — Lviv: Aral, 2008. — 384 p.
11. Marushak S. M. Kompleksna ocinka riziku v procesi zabezpechennja ekonomichnoi bezpeki pidpriemstva [Comprehensive assessment of risk in the process of providing economic security] /S. M. Marushak // ChDU «Naukovi praci: ekonomika». — 2006. — number 99. — pp. 108-114.
12. Rogozin F. Ocenka i kartografirovanie opasnosti i riska ot prirodnykh tekhnogennykh procesov (teorija i metodologija) / F. Rogozin // Problemi bezopasnosti pri cherezvichajnykh situacijah. — 2008. — №5. — P. 16-41.
13. Vishnevskaja B. Metodi minimizacii fmansovikh rizikov [Methods to minimize financial risks]/ B. Vishnevskaja // Ekonomist. — 2007. №6. — pp. 58-59.
14. Klapkiv M. S. Strakhuvannja fmansovikh rizikov [Insurance of financial risks] / M. S. Klapkiv. — Ternopil: Ekonomichna dumka. — 2002. — 570 p.
15. Zagorodnij A. G. Finansovo-ekonomichnij slovnyk [Finance and Economic Dictionary] /A. G. Zagorodnij, G. L. Voznuk. — Lviv: Vidavnytvo NU «Lvivska politehnika», 2005. — 714 p.
16. Moiseenko I. P. Upravlinnja finansovo-ekonomichnoy bezpekoyu pidpiemstva: [navch. posibnik] [Management of financial and economic security of enterprise] /I. P. Moiseenko, O. M. Marchenko. — Lviv: LvDUVS, 2011. — 380 p.
17. Korolev M. I. Problema bezopasnosti v teorii firmi: razvitie i protivorechija [Safety problem in the theory of firm: development and contradictions]/ M. I. Korolev // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. — 2012. — №1. — pp. 53-58.
18. Jachmeneva V M. Indefikacija stiykosti dijalnosti promislavykh pidpiemstv: [monografija] [Identification stability of industrial enterprises] / V M. Jachmeneva. — Simfiropol: Dolja, 1997. — 523 p.
19. Migus I. P. Neobhidnist rozmezhuvannja ponjat «zagroza» ta «rizik» pri diagnostitci ekonomichnoi bezpeki subjektiv gospodaryuvannja /I. P. Migus, S. M. Laptev // Efektivnaja ekonomika. — 2011. — №12. Regim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_5.
20. Reverchuk N. Y. Upravlinnja ekonomichnoy bezpekoiyu pidpriemstvykh stryuktyur: monografija [Management of the business structures' economic security: monograph] / N. Y. Reverchuk. — Lviv: LBI National Bank, 2004. — 195 p.
21. Osnovi ekonomicheskoy bezopasnosti: gosudarstvo, region, predpriyatje, lichnost [Fundamentals of economic security: state, region, enterprise, personality] / ed. E. A. Olejnikova. — Moscow: ZAO Biznes-shkola «Intel-Sintez», 1997. — 278 p.
22. Gorjacheva K. S. Finansova bezpeka pidpriemstva. Sutnist ta mistse v sistemi ekonomichnoi bezpeki [Financial security enterprise. Essence and place in the system of economic security]/ K. S. Gorjacheva // Ekonomist. — 2003. — №8. — pp. 65-67.
23. Gosteva I. S. Shkoda jak golovna kategorija nebezpeki u predmetny oblasti bezpekoznavstva [Damage category as the main danger in the region predmetny Security Studies] / I. S. Gosteva // Vidpovidalna ekonomika. — 2012. — Vol. 4. — pp. 147-149.